

Høgt til loft og vítt til veggja

English summary

In this article, the author discusses how best to go about the law making process with regard to the question of regulation at a general level versus going in detail. Should Parliament in its laws make provisions for every foreseeable event within the scope of the law, or should there be provisions in the act of parliament for government ministers to make further regulations through statutory law. If there is a case for the latter, then it must be decided under what circumstances it is wise to give government ministers such powers, and when such provisions would not be wise. The author warns that parliamentarians either due to lack of conviction or knowledge can be inclined to formulate the law in quite general terms and then delegate to government ministers the power to define the substance of the law through statutory law. He also suggests that, in such a small system as the Faroes, with its population of just under 50,000, the parliament should more often formulate its laws in a broad and general manner and let them be further elaborated in practice through the judiciary and the administration, as there may not be the same need for regulative detail as in larger societies.

Føroyskt úrtak

Í greinini verður umrøtt hvønn lóggávuform Løgtingið eigur at leggja seg eftir. Skal lóggávan verða so neyv at hon umrøður allar hugsandi støður niður í smálutir, skal lóggávan leggja heimildir til landsstýrið at lóggeva við kunngerð og tá ið hvørjum førum, ella skulu breiðar orðingar nýtast, sum verða útfyltar av fyrising og dómstólum.

¹ Sjúrður Rasmussen er cand.jur frá lærda háskúlanum í Keypmannahavn. Hann hevur í nógv ár starvast í fyrisingini, bæði hjá Løgtinginum og landsstýrinum, og er nú í starvi sum ráðgevi í Stjórnardeildini í Løgmannsskrivstovuni. Sjúrður Rasmussen var skrivari í nevndini, sum greiddi úr hondum Álit um stýrisskipanarviðurskifti Føroya, ið var grundarlagið undir teirri nýggju føroysku stýrisskipanarlógini, ið Løgtingið samtykti í 1994.

Sjúrður Rasmussen is cand.jur from the University of Copenhagen. He has for many years been employed as an official in both the Faroese Løgting (parliament) administration, and the executive government administration, and is now a legal adviser in the Department of Cabinet Affairs in the Prime Minister's Office. Mr Rasmussen was the secretary of the committee that drafted the Faroese internal constitution, endorsed by the Løgting in 1994.

1 Rættartrygd

Í heilum hoyrist í politiska orðaskiftinum, at hetta og hatta „gongur ímóti rættartrygdini hjá borgaranum“. Flestu fólk hava eina hóming av, at tá so er, so er ikki gott. Men hvat rættartrygd ítøkilig merkir, man verða ringt hjá teimum flestu at greiða frá.

Hetta er ikki nakað eintýðugt lögfrøðiligt hugtak, men heldur eitt virðishugtak hjá hvørjum einstøkum. So til lögfrøðiligu heimildirnar nyttar ikki at fara. Leitar mann fram „Den Store Danske Encyklopædi“, er lítil grein, har sagt verður soleiðis í innganginum: „retssikkerhed, begreb, som anvendes til at karakterisere den retlige regulering, der skal sikre borgernes rettigheder. Retssikkerhed er især vigtig på retsområder, hvor offentlige myndigheder tillægges beføjelser til at anvende magt eller til at kontrollere borgerne, fx i strafferetsplejen og på sociale områder ...“

Helst er rættartrygd hugtak, sum er serliga aktuelt at hugsa um í støðuni, vit kenna frá ávísnum totaliterum statum. Borgari verður settur í fangahús og hvussu hann so snarar og vendir síni tankagongd ta longu tíð, hann hevur høvi til tess, meðan hann einsamallur situr í fangahúsi, so skilir hann ikki, hví hann er settur har. Hann hevði ongan móguleika at sleppa undan at verða settur har, tí hann visti ikki, hvørjar leiðreglur maktthavararnir hildu seg til og hvønn atburð, hann skuldi hava fyri at sleppa undan. Hetta er ein ódámilig støða at koma í. Har er eingin rættartrygd. Av hesi grund er tað sera týðningarmikið, at spælirreglurnar í samfelagnum standa púra greiðar fyri borgaranum, og at allur atburður, sum ikki er loyvdur frammanundan, er týðuliga niðurskrivaður í lóggávuni í landinum. Hetta setir sera stór krøv til lóggevararnar. Lógirnar mugu verða neyvt orðaðar soleiðis, at hædd er tikin fyri øllum støðum, sum uppstanda frammanundan, tær verða aktuellar.

Hetta verður tikið meira og meira álvarsligt av politikarunum. Hyggja vit eftir kunngerðasavninum frá tí, tað av fyrsta sinni kom út í 1940, fáa vit sjón fyri søgn. Fyrstu árin taldi hvør árgangur neyvan 100 blaðsíður, meðan seinastu árgangirnir tátta upp ímóti 1000 síðum.

Grundleggjandi er, at tað eru fólkavald umboð, sum skulu áseta reglurnar, vit hava at halda okkum til. Tað eigur bara at verða onnur enn tey, tá ið tað ikki á nakran hátt slepst undan tí.

Tað tykist í seinastuni sum, at tey fólkavaldu ikki megna, sleppa ella vilja áseta allar rættarreglur, sum skulu galda í landinum – vel sjálvur tann móguleikan av hesum, tú heldur er sannlíkast. Tað verður sagt, at oftari og oftari kemur fyri, at lóggávuvaldið bara skrivar út eitt slag av einum blankokekki til ein einstakling, ein landsstýrismann, at áseta rættarreglur av almennum slagi. Rættarreglurnar kunnu ofta verða øgiliga tyngjandi fyri borgaran, og serliga óheppið tykist tað at

vera, at tær ikki verða gjórdar eftir almenna umrøðu og kjak millum fólk av ymsum áskoðanum, men bert av einum einstaklingi eftir tilmæli frá eini fyrisiting, sum ofta aftan á fær tær heimildir, sum kunngerðin gevur. Tað hevur í seinastuni, sum verða man, ført til kjak millum politikarar um rættleikan í hesum.

2 Frá orðaskiftinum

Vilhelm Johannesen, løgtingsmaður, hevur ført fram tað sjónarmið, at reglurnar um kunngerðarheimild vóru ein vavstur undir gomlu stýrisskipanini. Í so at siga øllum lógum tryggjaði landsstýrið sær heimild til við kunngerð at áseta nærri reglur. Hann vísir á, at á nógvum økjum var úttinnandi valdið hjá landsstýrinum saman við løgtingsnevndum. Hansara meting er, at við galdandi stýrisskipanarlóg varð gjørt upp við henda vavgreyt og lóggevandi valdið lagt til Løgtingið og úttinnandi valdið til landsstýrið. Hann vísir á, at á t.d. fiskivinnuøkinum er skilnaðurin enn ikki komin upp á pláss og at heimildir eru í lógum, sum nærum siga, at „landsstýrismaðurin ger sum hann vil“. Hansara meting er, at skilnaðurin eigur at verða púra greiður og at tað næstan ikki eigur at koma fyri, at landsstýrismenn fáa heimild til við kunngerð at áseta nærri reglur, tí hvørja ferð hetta hendir, gevur Løgtingið lóggávuvald frá sær.

Finnbogi Ísakson, fyrrv. løgtingsformaður, vísir á², at landsstýrið í alt størri mun gerst við yvirlutan í valdsjavnvágini millum løgting og landsstýri. Finnbogi Ísakson heldur, at óskilið við alt fleiri rammulógum í roynd og veru hevur við sær, at landsstýrið fær lóggávuvald. Almanningurin hevur eftir hansara hugsan feskt dømi um hesa støðu. Rammulógir eru so rúmar, at landsstýrismenn kunnu gera kunngerðir, sum enntá ganga beint ímóti ætlanini við viðkomandi lóggávu. Hann vísir serliga á kunngerðir, skrivaðar út við heimild í § 17 í løgtingslóg nr. 28 frá 10. mars 1994 um vinnuligan fiskiskap sum seinast broytt við Ll. nr. 100 frá 8. august 2003. Finnbogi heldur, at verða lógirnar ikki gjórdar neyvari, endar tað við, at landsstýrið situr við øllum valdinum og Løgtingið við lítlum og ongum.

Í oddagrein í Sosialinum 2. september 2003 eftirlýsir oddagreinaskrivarin eitt alment kjak um hetta evnið millum leikmenn og lögfrøðingar, og skal eg tí taka henda tótt upp.

Spyrjast kann: Er tað í roynd og veru tann stóri munurin á maktjavnnum millum Løgtingið og landsstýrið í tí føri, har landsstýrismaðurin og umsiting hansara við servitan skrivur eitt drúgført lógaruppskot, sum verður lagt fyri tingið og samtykt, ella tí føri, har Løgtingið bara ger stutt av og gevur landsstýrinum heimild at skriva út eina kunngerð um sama evnið. Helst er munurin bara av teoretiskum slag. Tingmenn hava í fyrra førinum havt móguleika at sæð lógaruppskotið, men í praksis hava teir als ikki kunnað sett seg inn í allar smálutirnar í uppskotinum,

---

² Sosialurin 11. juli 2003

teir hava hvørki servitanina ella neyðugu orkuna til at gera tað. Kanska kann sigast, at tingmenn gerast eitt slag av gíslum hjá landsstýrismonnum; teir verða noyddir at blástempla reglur, sum teir í roynd og veru ikki hava havt móguleika at yvirskoða. Hinvegin kann sigast, at teir formliga hava móguleika at seta seg niður og gera av, hvørt reglurnar skulu gjøgnumførast ella ikki. Ímóti hesum kann førast fram, at støðan hjá tingmonnum kann gerast verri, taka teir við at samtykkja lógaruppskot heldur enn at geva eina kunngerðarheimild. Velja teir kunngerðarmóguleikan, stinga teir høvuðslinjurnar út í kortið, sum teir eftirfylgjandi kunnu ansa eftir verða hildnar í praksis.

3 Formligu reglurnar fyri landsstýriskunngerðir

Í heimastýrislógini § 4 er ásett, at lóggávuvaldið í yvirtiknum málum er hjá Løgtinginum og løgmanni í felag. Henda regla er endurtikin við stýrisskipanarlógini § 1. Har er ongin ivi. Høvuðsreglan er, at tey fólkavaldu lóggeva. Men undantaksleys er henda regla líka lítið sum aðrar høvuðsreglur. Líka síðan heimastýrislógin fekk gildi, hevur praksis verið, at tað við løgtingslóg hevur verið latin heimild til landsstýrið at skriva út rættarreglur av almennum slagi á ávísam neyvari útgreinaðum økjum. Við stýrisskipanarlógini frá 1994 varð henda skipan formliga reglubundin við § 34, har ásett er, at § 1 ikki er til hindurs fyri, at landsstýrið ella stovnur undir landsstýrinum í nærri ásettan mun við løgtingslóg fær heimild til við kunngerð at áseta rættarreglur av almennum slagi. Í somu grein verður sagt, at ein tílík heimild kann ikki verða treytað av, at reglurnar, sum ásettar verða, skulu hava góðkenning frá umboðum Løgtingsins.

Sambært stýrisskipanarálitinum³ var ætlanin ikki at gera nakra broyting í teirri skipan, sum hevði verið áðrenn, har landsstýrið í ávísan mun hevði skrivað út kunngerðir. Tó so, var slík heimild givin, skuldi landsstýrið hava hana einsamalt og Løgtingið ikki verða uppií. Grundin fyri hesum var, at var tørvur á, at løgtingsumboð vóru uppií, var eingin grund fyri at geva kunngerðarheimildina, tá kundu reglurnar tað sama verða ásettar við løgtingslóg.

Onkuntíð gevur stýrisskipanin beinleiðis forboð ímóti at áseta reglur við kunngerð heimilað í løgtingslóg. Soleiðis ásetir stýrisskipanarlógin § 41, at skattur kann ikki verða uppkravdur einans við heimild í kunngerð sambært løgtingslóg. Løgtingslógin skal ítøkilig áseta skattin. Heldur ikki kann landskassin peningaliga skyldubindast eftir reglum, ásettar í kunngerð. Hetta skal henda sambært løgtingslóg. Eiheldur kann ognartøka fara fram, uttan at løgtingslóg – og ikki landsstýriskunngerð – ásetir hetta sambært grundlógini § 73.

Spyrjast kann, hvørt hetta fyrbrigdi, at Løgtingið letur heimildir sínar til landsstýrið, hevur vundið upp á seg. Tað verður sagt, men er tað so? Tað kann vera rættiliga

---

³ Álit um stýrisskipanarviðurskifti Føroya, Tórshavn 1994, bls. 189.

torført at gera á ein rættvísandi hátt. Kunngerðirnar kunnu jú verða minni ella størri og kunnu gera størri ella minni inntriv í gerandisdagin hjá borgaranum. Men mann kann kanska fyri at vísa ein ávísan tendens gera eitt stakroyndaryvirilt yvir, hvussu nógvar løgtingslógir og kunngerðir árliga eru skrivaðar út, síðan vit finga heimastýrið. Velja vit hvørt tíggjunda ár, sær býtið soleiðis út:

	Løgtingslógir	Kunngerðir
1950	60	23
1960	32	21
1970	52	34
1980	49	56
1990	61	92
2000	74	66

Í tali tykist tað sostatt sum, at kunngerðirnar við árunum lutfalsliga eru vorðnar ein størri partur av samlaða rættarreglulatinum í mun til løgtingslógirnar.

4 Praksis fyri landsstýriskunngerðir

Tað er freistandi at siga, at landsstýriskunngerðir skuldu verið koyrdar, har piparið grør, og at tað ongantíð yvirhvøvdur skuldi ligið hjá øðrum enn fólkavaldum at áseta rættarreglur av almennum slagi. So einfalt ber illa til at skoða veruleikan.

Heilt góðar grundir kunnu verða fyri at lata eina heimild at áseta rættarreglur av almennum slagi til ein landsstýrismann.

Mest eyðsædda dømið er, tá ið tað dagliga ikki er brúk fyri reglunum, men tá bráðkomnar umstøður gera, at neyðugt er at seta tiltøk í verk alt fyri eitt, tí annars er stórir vandi á ferð. Hugsu t.d. um løgtingslóg nr. 16 frá 23. februar 2001 um djórasjúkur. Í § 7 er ásett, at landsstýrismaðurin kann skriva út kunngerð við rættarreglum av almennum slagi at berja niður nakrar neyvari nevndar vandamiklar sjúkur, um tær verða staðfestar í Føroyum. Ongin kann vera ósamdur í slíkari heimild. Skjótt skal berast at, og ikki kann bíðast eftir Løgtinginum, og sjálvt um tingið varð kallað saman at gera reglur á økinum, so hevði ongin politikkur verið í tí. Allir tingmenn høvdu alt fyri eitt tikið undir við tiltøkum, sum neyðug vóru fyri at berja niður ta smittandi sjúkuna og tað hevði verið óneyðugur formalitetur at farið í tingið við málinum. Annað dømi er § 35, stk. 2 í løgtingslógini nr. 28, frá 10. mars 1994 um vinnuligan fiskiskap, har tað er heimilað at áseta bráðfeingis veiðubann fyri ávísar veiðuhættir á ávísam leiðum á landleiðunum, har íblandingin av ungfiski er meira enn ásetta hámarkið. Har er ongin politiskur ivi, sjálvsagt skal ungfiskur verjast, tað er bara at finna útav nær og hvar tað skal henda.

Aðrar góðar grundir kunnu verða enn skundur, eitt nú tekniskar grundir. Tak eitt nú heimildina sum givin er landsstýrinum í løgtingslóg nr. 134 frá 10. juni 1993 um

sterkstreymsútbúnað at áseta almennar reglur um gerð og rakstur av sterkstreymsútbúnaði og um sølu og nýtslu av eltilfari. Her er ongin politikkur í. Allir tingmenn eru samdir um, at reglurnar skulu bara verða soleiðis háttaðar, at skaði ikki stendst. Hvussu hetta verður gjørt, hava flestu teirra ikki tekniskt skil fyri, tað er ongin politikkur í at lata serkønum upp í hendi at taka sær av hesum. Ikki nýtist altíð at verða so greitt, hvørt vit eru á einum tekniskum øki ella ikki. Onkuntíð verður hildið, at so er, t.d. ásetir kunngerð nr. 102 frá 26. juni 2001 um studentaskúlar og stakgreinalestur á studentaskúlastigi, sum broytt við kunngerð nr. 66 frá 13. juni 2002 (Studentaskúlakunngerðin), allar smálutir viðvíkjandi undirvísing á studentaskúla. Hinvegin hevur mann ikki hildið tað verið ein tekniskan spurning at áseta, hvat lesast skal í fólkaskúlanum. Har eru neyvar lógarreglur um allan lesnaðin í løgtingslóg nr. 125 frá 20. juni 1997 um fólkaskúlan, sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 128 frá 22. december 2000.

Altjóða avtalur kunnu eisini gera, at eingin grund er at fara í Løgtingið at gera rættarreglur um evnið. Tað kann verða, at tað longu er gjørd ein altjóða avtala, sum skyldubindur føroyingar at gera rættarreglur á økinum. Gott dømi er í danskari lóg nr. 156 frá 10. mai 1967 um tiltøk sambært ST sáttmálanum, har heimild verður givin donsku stjórnini at seta í verk almennar rættarreglur um tey viðurskifti, sum ST hevur ásett sum bindandi fyri limalondini. Har er eingin grund at blanda tingið og politikkarar uppí. Landið hevur fólkærattarlaga skyldu at fylgja hesum, og tá er einki val, reglurnar skulu útskrivast, og tað ber eins væl til bara at áseta við kunngerð.

Men tá tað er sagt, so eru nógv dømi um, at heimild átti ikki at verið givin at skriva út kunngerðir við løgtingslóg.

Vanligasta føri, har ið Tingið eigur at halda uppat at geva kunngerðarheimild, er har ið mann ikki politiskt hevur gjørt sær greitt, hvat mann ætlar. Dømi um hetta er í § 9, stk. 2 í løgtingslóg nr. 59 frá 9. juni 1988 um landsjørð, sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 39 frá 23. apríl 1999, har ásett er, at landsstýrið í kunngerð ásetir, hvussu festileigan verður ásett. Hetta er jú ein stór politisk avgerð nevnliga, hvussu nógvan pening, landskassin skal hava inn í leigu fyri helvtina av allari landbúnaðarjørð í Føroyum. Tað er ikki nøkur teknisk avgerð ella nøkur avgerð, sum hevur skund, men ein avgerð, sum skal takast á prinsippiellum politiskum grundarlagi eftir almenna umrøðu. Í peningi snýr tað seg jú um, hvussu stórt avkast, landskassin skal krevja av nýtsluni av stórum peningavirðum, sum tað eigur, og verður landskassin ov grammur, er hetta sera tyngjandi fyri festaran. Ein serligur variantur av tí, at mann ikki hevur gjørt sær greitt, hvat mann ætlar, tá ið sagt verður, at ávísar „detaljureglur“ kunnu ásetast av landsstýrinum. Hetta er jú bara ein annar máti at siga, at mann ikki ynskir at taka sær av tí arbeiði, mann er settur til, nevnliga at lóggeva. Lóggávan eigur at verða gjørd av einlistum, soleiðis at hon sigur tað, sum sigast skal. Slík grundgeving kann tí heldur ikki góðtakast.

Onkuntíð verður givin ógvuliga við heimild, soleiðis at sagt verður, at landsstýrismaðurin fær heimild at áseta rættarreglur um alt, sum ikki er hugsað um í løgtingslógini. Soleiðis ásetir løgtingslóg nr. 45 frá 23. apríl 1999 um útbúgvingarstuðulsskipan, sum broytt við løgtingslóg nr. 60 frá 27. apríl 2001 í § 12, at „Landsstýrismaðurin kann áseta nærri reglur um annan útbúgvingarstuðul og lán til lesandi, ið ikki koma undir hesa lóg.“ Hesar støður áttu sjálvsagt at verið umhugsadar og skrivaðar inn í lógina. Kom so okkurt dømi fyri, sum ikki fall inn undir løgtingslógina, áttu hesi viðurskifti at verið justerað við broytingarlógaruppskoti. Heimildin er so víð, at mann kann av røttum spyrja, hvørt treytirnar í stýrisskipanarlógini § 34 um, at heimild bert kann gevast „í nærri ásettan mun“, eru uppfyltar.

Heitir politiskir trupulleikar verða í onkrum førum fluttir úr Løgtinginum í landsstýrið, og hesum eigur eisini at verða givið uppátt við. Sum dømi⁴ kann nevast, at tá 15% frádráttur til fiskimenn varð givin í skattalógini § 60, varð ikki sagt, at frádráttur var avmarkaður til inntøkur undir 500.000 kr. Gjörd varð í staðin ein kunngerðaheimild at avmarka frádráttarupphæddina til inntøkur undir 500.000 kr. Grundgevingin fyri hesum var, at landsstýrismaðurin á fundi hevði upplýst „at tílk áseting ikki kann setast í verk nú“. Her er helst talan um eina líttla politiska fintu at gera báðum pørtum til vildar. Teimum, sum ikki vilja lata inntøkur yvir 500.000 kr. frádrátt, og teimum, sum vilja geva teimum frádrátt. Øll eru glað eftir tingviðgerðina, men slíkt eigur ikki at koma fyri, Løgtingið eigur at taka støðu í einum so prinsipiellum spurningi og áseta frádráttin. Antin skulu inntøkur yvir 500.000 kr. hava frádráttin ella skulu tær ikki. Møguligir tekniskir trupulleikar kundu verið loystir við at latið fiskimannafrádráttin fingið ein nærri ásettan seinni gildiskomudag, ella latið 500.000 kr. avmarkingina fingið gildi ávísan seinni gildiskomudag.

Onkuntíð hendir tað, at politiska skipanin viðger eitt mál, og tað tykist sum at eitthvørt má gerast við tað, tó at viljin kortini ikki er til at gera nakað veruligt við málið. Tá verður tikið til tey ráð at gera eina sonevnda rammulóg, har heimild verður givin til landsstýrið at skriva út rættarreglur við kunngerð um evnið. Hetta hendi t.d. seinast í 80'unum. Tá var tað, um til ber at siga so, *in* at gera okkurt munagott fyri umhvørvið. Løgtingið samtykti tá løgtingslóg nr. 134 frá 29. oktober 1988 um umhvørvisvernd, sum inniheldur fáar ítökiligar rættarreglur á umhvørvisøkinum, men inniheldur tíggtjals heimildargreinir til landsstýrið at gera almennar umhvørvisrættarreglur við kunngerð. Bert ein heilt lítil brotpartur av hesum heimildum er útfyltur av landsstýrinum. Eisini her kann spyrjast, hvussu rætt tað er at gera rættarreglur við kunngerð. Umhvørvið er jú ein spurningur um at víga tað óspilta umhvørvið ímóti tí praktiska brúkinum, sum nú einaferð er fyri neyðini í samfelagnum. Hetta er í seinasta enda talan um, mann politiskt avger,

---

⁴ Løgtingstíðindi 1997 bls. 416 ff.

hvat skal hava hægri raðfesting í tí dagliga lívinum. So eisini her hevði verið rættari, at henda raðfesting varð tikin av øllum fólkavaldum eftir almenna umrøðu í tinginum heldur enn av stökum landsstýrismanni aftanfyrri stongdar dyr.

Tað kemur fyrri, at heimild verður givin landsstýrinum at skriva út kunngerð um virksemlu á almennum stovnum. Hetta er ikki neyðugt, tí hesir stovnar eru tænanstuliga undir landsstýrinum. Tá er ikki fyrri neyðini at áseta kunngerðarheimildir til landsstýrið at áseta reglur um virksemlu hjá persónum, sum starvast eitt nú hjá rúsdrekkasøluni, strandferðsluni og hjá apotekinum. Soleiðis eru í nógvu kunngerðarheimildunum í løgtingslóg nr. 104 frá 5. sept. 1988 um apoteksverkið og heilivág, sum broytt við løgtingslóg nr. 54 frá 8. mai 1991, givnar nógvar óneyðugar kunngerðarheimildir til landsstýrið at áseta við kunngerð, hvussu starvsfólk á apotekinum skulu bera seg at.

Peningaupphæddir verða onkuntíð ásettar við kunngerð, av tí at prísirnir í samfelagnum alla tíðina hækka. Hetta kann sjálvsagt verða rímiligt, tá ið umræður rættindi til borgaran, men tá ið umræður tyngjandi avgerðir fyrri borgaran, kann ein ivast í, hvørt tað er rætt, at kunngerðarheimild verður givin. Tak t.d. kunngerð nr. 103 frá 20. dec. 2002 um at hækka sjónvarpsgjaldið til 1.600 kr. árliga umframt mvg. Tað hækkaði úr 1.200 kr., ásett 1. januar 2002. Hevði ikki verið rættari, at Løgtingið við løgtingslóg í almennum kjaki tók støðu til eina so munandi hækking av sjónvarpsgjaldinum ella sum alternativ riggaði ein part av virksemlu sjónvarpsins av fyrri at fáa peningin at passa?

5 Trupulleikar av kunngerðum

At gera eitt uppskot til eina løgtingslóg er upp á seg rættiliga einfalt í teoriini, men ikki so lætt í praksis. Tað, sum umræður er bara at siga greitt, hvat mann meinar. Einasta, ein lögfrøðiliga hevur at ansa eftir, er, at hon ikki gongur ímóti eini hægri lóg, tað veri seg grundlóg, heimastýrslóg, stýrisskipanarlóg ella millumtjóða sáttmála.

Tá ið kunngerð verður útskrivað, krevst at verða lögfrøðiliga varnari. Nú skal kunngerðin sjálvsagt somuleiðis ikki ganga ímóti teim hægri fyriskipaðu reglunum omanfyri. Hon má heldur ikki ganga ímóti eini og hvørjari aðrari lóg, galdandi í Føroyum, sum jú eru nógvur í tali. Eisini má hon halda seg innanfyri ta heimild, sum heimildarlógin gevur. Hetta seinasta er ikki altíð so greitt. Tí hóast lógin beinleiðis eftir orðunum gevur landsstýrismanninum heimild at áseta almennar rættarreglur á økinum, so er heimildin ikki altíð til staðar, tí landsstýrismaðurin kann bert áseta reglur, grundgívar í teimum atlitum, sum lógu aftanfyrri lógina. Hetta, sum í lögfrøðini verður kallað, at landsstýrismaðurin bert kann taka saklig atlit. Feskt dømi um hetta er kunngerð nr. 94 frá 16. juni 2003 um flutning av persónsupplýsingum til útlond, sum er útskrivað við heimild í løgtingslóg nr. 73 frá 8. mai 2001 um viðgerð av persónsupplýsingum § 17, stk. 3, sum sigur at, „Lands-

stýrismaðurin kann áseta reglur um flutning av persónsupplýsingum til útlond, herundir steðga ella avmarka flutningi til útlond.“ Har er íkomið rættarmál og rættarmálið snýr seg um, hvørt landsstýrismaðurin hevur tikið tey atlit, sum liggja aftanfyr løgtingslógina um viðgerð av persónsupplýsingum, ella hann hevur tikið onnur atlit, sum eru ólóglig í hesum høpi.

Vandi við kunngerðum er eisini, at hugsunarhátturin hjá landsstýrismanninum verður konkretur. Hann og embætisverk hansara hugsa um eina ítøkiliga støðu, sum er beint nú meira enn generelt um støðuna sum heild. Annað vandamál er, at tað krevur nógv av fyrisitingini at skriva allar hesar kunngerðir, og tað ger ofta, at kunngerðarheimildin stendur óbrúkt, til ein ítøkiligur trupulleiki kemur upp, og tá verða so „almennar“ reglur skrivaðar út á økinum.

6 Alternativ til kunngerðir

Landið er lítið, og mann kann ivast í, hvussu rætt tað er at brúka stóra orku til at útgreina allar rættarreglur fyri allar støður, sum hugsast kunnu, tað veri seg antin sum neyv løgtingslógáva ella kunngerð frá einum landsstýrismanni. Flestu støðurnar koma kannska ongantíð fyri, og hvussu nógván ómak mann so hevur gjørt sær at skriva løgtingslógina ella kunngerðina, so kemur altíð okkurt upp, sum lóggávan ikki hevur umhugsað. Hinvegin, gera vit tað ikki, so kanska tað gongur útyvir rættartrygdina. Borgarin hevur ikki móguleika frammanundan at vita, hvør rættarstøðan er, soleiðis at hann fær virkað hareftir og ikki knappliga verður kløkkur, tí at myndugleikarnir virka á ein hátt, hann ikki kundi roknað við. Við øðrum orðum, vit eru í eini tvístøðu: Skulu vit orða lógirnar alment (generelt), soleiðis, at tann, sum skal døma ella fyrisita sambært lógini, fær eitt stórt, meðal ella lítið spælrúm at tulka í. Hetta at orða lógina vítt verður á yrkismáli kallað at áseta „rættarligar standardir“.

Dømi um stórt ráсарúm til dómstólarnar at tulka lógina er t.d. í avtalulógini § 36, har sagt verður, at „En aftale kan tilsidesættes helt eller delvis, hvis det vil være urimeligt eller i strid med redelig handlemåde at gøre den gældende“ Hvat er órimligt og ikki er jú ógvuliga vítt. Tað veldst akkurát um tann dómara, sum skal taka støðu. Annað dømi er revsilógin § 232, har sagt verður, at „Den, som ved uterligt Forhold krænker Blufærdigheden eller giver offentlig Forargelse, straffes med ...“ Vit hava øll eina hóming av, hvat tað snýr seg um, men lóggávan er ikki ítøkilig, tað verður latið til dómstólarnar at gera av, hvussu skiljast skal, og hvussu greinin skal skiljast er heft av tí og umstøðum. Øvugt dømi er í kunngerð nr. 134 frá 4. sept. 1995 um markvirði fyri óljóð á arbeidsplassum, har tað í § 3 verður sagt, at „Eingin persónur má ávirka av óljóði yvir 85 dB(A), tá arbeit verður“. Her er einki ráсарúm hjá dómaranum, tá ið hann dømir. Eitt tól vísir antin yvir ella undir 85 dB og hann má døma samsvarandi hesum. Hjá borgaranum er einki at ivast í, at hin seinni lóggávuhátturin er betur. Hann veit púra greitt frammanundan, hvat hann hevur at halda seg til. Hinvegin má sigast, at hesin háttur ikki við vissu

er samsvarandi teirri almennu rættarkensluni hjá fólki. Um revsilógin § 232 ikki var orðað sum ein rættarligur standard, men sum ein heimild hjá landsstýrismanninum neyvvari at áseta, hvat ið var ónærligur atburður, so kundi hent, at einstakur maður, landsstýrismaður, ásetti, hvat ið hann helt vera ónærlisligur atburður, og at hetta ikki var samsvarandi rættarkensluni hjá fólki. Tá var borgarin kanska verri fyri.

Politiskt má mann helst taka støðu til, hvørja kós mann skal halda í lóggávuforminum framyvir, og at ein so heldur seg toluliga greitt til ta stevnu, ið sett verður út í kortið.

Helst eigur av álvara at verða umhugsað, um ikki rættarligir standardir eiga at verða brúktir í nógv størri mun enn í dag. Vit eru bara gott 45.000 fólk. og vit fara aldrin at hava fyrisitingarluga orku at halda uppi einum rættarregluverki, sum milliónasamfeløgini hava. Vit mugu lata dómara og fyrisitingina útfylla lóggávuna í sínum dagliga starvi.

Slík kós hevur tó fyri neyðini at kombinerast við øðrum tiltaki og tað er, at dómsmannaskipan verður sett í verk í Føroyum. Tá ið talan er um rættarligar standardir, lóggevur dómari á ein hátt, samstundis sum hann dómir, tí at orðingin av lógini er so breið, at hann kann koma til so ymisk úrslit og framvegis halda seg til lógina. Tí fer ikki at bera til at lata einum dómara – sum higartil ið hvussu so er – ofta hevur havt sínar røtur og undirstøði í økinum uttanum Gentofte og aðrar býir norðanfyri Keypmannahavn. Tað er fyri neyðini at vanligir føroyingar verða drignir inn í dømingina í slíkum málum, har talan er um at útfylla rættarligar standardir. Borgarin verður tá ikki verri fyri. Hann verður dømdur av vanligum borgarum, sum ferðast í sama umhvørvi, sum hann sjálvur, og sum vita, hvussu vanliga rættarkenslan er har. Rættarligir standardir krevja tó, at landsstýrismenn verða settir, sum mann hevur fult álit á, tí við rættarligum standardum eru móguleikarnir at fremja maktmisnýtslu størri og ógjøgnumskoðiligari enn, um kunngerðarhátturin verður brúktur. Hendan vandan kann tó minkast um við at gera lógareglur sum áseta, at allur inngangandi og útgangandi postur verður lagdur alment út á internetið uttan so er, at avgerandi fyrilit mótvægis einstaklingum gera, at loyniligt má verða.

Dómara og fyristing eru helst ímóti eini skipan, har rættarligir standardir verða brúktir í størri mun. Hjá teimum er lættast, tá ið lóggávan er sera neyv. Tað sleppur teimum undan ábyrgd. Kendasta søguliga og mest víðgongda dømið um ónøgd hjá dómara við, at lógin hevði ein rættarligan standard og ikki var nóg ítøkilig, var í 1671, tá ið Joen Poulsen, løgmaður á Oyri, dømdi í máli, har læknin í Føroyum Hans Balbirer, slerdi Sandoyar prest, Clement Laugesen Follerup og teir hereftir høvdu ærumeitt hvønn annan. Dómur kundi ikki dómast, tí at „vi ikke finder i loven, hvad den skal være skyldig, som slår en præstemand omkuld, ejheller hvad

en præstemand skal være skyldig, som skjælder en på æren.“ H. N. Andersen, sorinskrivari⁵, viðmerkir til dómin, „at det var unægtelig vel store fordringer om udførlighed lagmanden stillede til loven.“ Helst hefur hetta verið dómt fyri at sleppa undan ábyrgd. Nýggjari dómi er frá útvarpstíðindunum 27. november 1998, har lögmaður, Annfinn Kallsberg, segði sína ónøgd um, at stýrisskipanarlógin einki segði um, hvat henda skuldi landsstýrismanni sum dómdu var fyri álvarsligt brotsverk.

Arbeidseftirlitið er kapittul fyri seg, tá ið tosið fellur á spurningin um kunngerðarheimild contra rættarligum standardum. Tá ið arbeidseftirlitislógin, lögtingslóg nr. 58 frá 24. mai 1974 um arbeiðaravernd, fekk gildi, varð í § 17 givin ein víð heimild til landsstýrið at skriva út rættarreglur á arbeidseftirlitisøkinum. Við lögtingslóg nr. 81 frá 26. mai 1982 verður sett eitt stk. 3 afturat, har sagt verður, at „landsstýrið kann í kunngerðum eftir stk. 1 áseta, at eftirlitið heilt ella fyri ein part kann fara fram eftir krøvunum í kunngerðum og reglugerðum, ið lýstar eru í Danmark við heimild í donsku arbeidsumhvørvislógini“. Í viðmerkingunum til hetta sigur landsstýrið⁶: „Føroyska arbeidseftirlitið nýtir í stóran mun tær kunngerðir og reglugerðir, ið lýstar eru at galda í Danmark eftir tí donsku lógini frá 1975 um arbeidsumhvørvi. Hetta hefur verið neyðugt, tí hvørki arbeidseftirlitið ella umsitingin annars hefur arbeidssorku ella umstøður til at gera føroyskar kunngerðir á øllum økjum, tí tilfarið er ógvuliga rúgvusmikið og verður ofta broytt. Ætlanin er í tílkum kunngerðum at boða frá, at kunngerðir, ið víst verður til, kunnu fáast á arbeidseftirlitinum“.

Henda lógarbroyting frá 1982 vísir, at mann meira ella minni hefur mist tamarhald á stöðuni og ikki longur hefur ætlanir um at hugsa um, hvørjar reglur mann skrivar út, men bara at kopiera drúgførar danskar reglur uttan at hugsa um, hvørt tær yvirhøvdur vóru hóskandi til okkara skipan. Sigast má, at reglurnar eru detaljeraðar, sí t.d. bekendtgørelse nr. 199 af 26. mars 1985 om epoxyharpikser og isocyanater m.v., sum sett í gildi við kunngerð nr. 131 frá 17. nov. 1990 § 7, stk. 3 um at „Personer med kraftig håndsved (hyperhidrosis manuum)“ ikki mugu arbeiða við evnunum. Slíkt er í roynd og veru ikki nakað sum skal lógásetast; talan er bara um at tilrættisleggja eina skilagóða arbeidsgongd. Við lögtingslóg nr. 70 frá 11. mai 2000 um arbeidsumhvørvi varð farið burtur frá tilvísingarskipanini til danska lóggávu, nú krevst aftur, at vanlig føroysk kunngerð verður útskrivað.

Á arbeidsumhvørvisøkinum eigur at verða farið til verka at gera broytingaruppskot til arbeidsumhvørvislógina soleiðis, at hon framyvir í nógv størri mun brúkar rættarligar standardir, sum so verða útfylltir av fyrisiting og dómstólum. Føri, sum ofta koma fyri og sum eru á serliga tekniskum øki, kann mann so reglubinda við kunngerð framhaldandi.

---

⁵ N. Andersen, Færøerne 1600-1709 bls. 178 og 179 1895, endurútgivin 1864.

⁶ Lögtingstíðindi 1981 bls. 583.

Helst er tað søguliga grundað, hví lóggávan á ávísum økjum er sera neyvt útgreinað og á øðrum økjum bert ásett við rættarligum standardum. Taka vit dømið við arbeiðseftirlitislóggávuni móttvegis revsilógarinnar § 232 um ónærligan atburð, er neyvan ringt at gita sær, hví lóggávan á hesum øki hevur ment seg so ymiskt. Í fyrra førinum er tann ákærði ofta kapitalsterkur við góðari lögfrøðiligari hjálp, sum setir krøv, í seinna førinum ein ákærður við veikari lögfrøðiligari hjálp, sum á stillisligasta og skjótasta hátt vil sleppa burturúr málinum og gera so lítið hóvasták burturúr sum gjørligt.

7 Samanumtøka

Skulu vit taka samanum, eigur høvuðsreglan at verða, at rættarreglur av almennum slagi í Føroyum verða givnar av Løgtinginum. Tað eigur av lögtingsmonnum at verða sett sum ófrávikiligt krav, tá ið kunngerðarhátturin verður uppskotin í staðin fyri lögtingslóggávuháttin, at tað greitt verður sagt frá í viðmerkingunum, hví so er. Er grundgevingin, at reglurnar mugu skrivast út í skundi ella eru av tekniskum slagi, er tað oftast í lagi, at kunngerðarhátturin verður brúktur. Er grundgevingin ein onnur enn hesar báðar, eigur gjølligari at verða umhugsað, um heimildin skal gevast og um grundin er nóg góð.

Serliga eigur kunngerðarheimild ikki at verða givin, tá ið tað beinanvegin sæst, at breið politisk semja ikki kann væntast fyri reglunum, sum útskrivaðar verða við kunngerð. Sýnist tað sum, at kunngerðarheimildin verður givin, tí at mann ikki hevur gjørt sær greitt, hvørjar reglurnar skulu verða, mann vil royna at fangað støður, sum møguliga eru burturgloymdar, ella at mann flytir eitt heitt politiskt problem í landsstýrið, eigur kunngerðarheimildin heldur ikki at verða givin. Somuleiðis eigur kunngerðarheimildin ikki at verða brúkt, tá ið heimildin kann væntast at hava við sær serliga tyngjandi reglur fyri borgaran.

Í størri mun eiga rættarligir standardir á meira at kalla ópolitiskum økjum at verða nýttir í lóggávuni sum alternativ til kunngerðir, samstundis sum dómsmannaskipan verður sett í verk, og stig eiga at verða tikin til at leggja allan inngangandi og útgangandi post til og frá landsstýrismonnum á internetið uttan í teim førum tá ið avgerðandi fyrilit til einstaklingar gera at loyniligt má verða.